GENERALINIO ADVOKATO
PEDRO CRUZ VILLALÓN IŠVADA,
pateikta 2014 m. gegužės 22 d.[1]

Byla C-201/13

Johan Deckmyn
ir
Vrijheidsfonds VZW
prieš
Helena Vandersteen,
Christiane Vandersteen,
Liliana Vandersteen,
Isabelle Vandersteen,
Rita Dupont,
Amoras II CVOH
ir
WPG Uitgevers België

(Hof van beroep te Brussel (Belgija) pateiktas prašymaspriimti prejudicinį sprendimą)

„Direktyva 2001/29/EB — Autorių teisės — Direktyvos 2001/29/EB 5 straipsnio, 3 dalies k punktas — Atgaminimo teisė — Išimtys — Parodija — Autonominė Sąjungos teisės sąvoka — Pagrindinės teisės — Bendrieji principai“

1. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą Briuselio *Hof van beroep* Teisingumo Teismui pateikė kelis klausimus, susijusius su sąvokos „parodija“ kaip vienos iš išimčių, taikomų išimtinėms kūrinių atgaminimo, platinimo, viešo skelbimo ir padarymo viešai prieinamais teisėms, pobūdžiu ir reikšme; ši išimtis, kurią valstybės narės gali nustatyti, įtvirtinta Direktyvos 2001/29/EB[2] (toliau – direktyva) 5 straipsnio 3 dalies k punkte. Atsižvelgdamas į piešinio, dėl kurio kilo ginčas pagrindinėje byloje, pavaizdavimą ir pateikimą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė tarp šiuo atveju taikytinų teisės aktų įtraukti ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją (toliau – Chartija). Tuo pačiu Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pasiūlė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodytiems suinteresuotiems asmenims per teismo posėdį pateikti nuomonę dėl įtakos, kurią tam tikros chartijoje numatytos teisės gali turėti aiškinant nurodytą išimtį.

2. Minėtas ginčas kilo dėl viename viešame renginyje platinto kalendoriaus, kurio viršelyje panaudotas vieno žinomo komikso epizodas su tam tikrais pakeitimais, siekiant perteikti ir perteikiant idėjas pagal politinės partijos *Vlaams Belang* ideologiją.

1 — Originalo kalba: ispanų.

2 — 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (OL L 167, p. 10; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 230).

3. Šiomis aplinkybėmis, atsižvelgiant į tai, kad reikia išaiškinti minėtą sąvoką „parodija“, šioje byloje Teisingumo Teismas turi galimybę, net jeigu apsiribotų vien tuo, kas būtina naudingam atsakymui pateikti, išnagrinėti iš tiesų platų klausimą: kokią reikšmę civilinių bylų teismas, pagrindinėje byloje taikydamas Sąjungos antrinėje teisėje įtvirtintą sąvoką, turi teikti pagrindinėms teisėms?

I – **Teisinis pagrindas**

A – *Sąjungos teisė*

4. Direktyvos 3, 19 ir 31 konstatuojamosios dalys suformuluotos taip:

„(3) „Siūlomas derinimas padės įgyvendinti keturias vidaus rinkos laisves ir yra susijęs su pagrindinių teisės, ypač nuosavybės teisės, įskaitant intelektinę nuosavybę, saviraiškos laisvės ir visuomenės intereso principų laikymusi.

<…>

(19) Neturtinių teisių turėtojai turėtų naudotis šiomis teisėmis pagal valstybių narių įstatymus ir Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, PINO autorių teisių sutarties ir PINO atlikimų ir fonogramų sutarties nuostatas. Tokios neturtinės teisės nepatenka į šios direktyvos taikymo sritį.

<…>

(31) Turi būti išlaikyta derama pusiausvyra tarp įvairių kategorijų teisių turėtojų teisių ir interesų, taip pat tarp įvairių kategorijų teisių turėtojų ir saugomų objektų naudotojų. Valstybių narių nustatytos ir šiuo metu egzistuojančios išimtys ir teisių apribojimai turi būti iš naujo įvertinti atsižvelgiant į naują elektroninę terpę. Egzistuojantys išimčių ir tam tikrų teisių apribojimų skirtumai turi tiesioginį neigiamą poveikį autorių teisių ir gretutinių teisių vidaus rinkos veikimui. Tokie skirtumai galėtų dar labiau išryškėti numatant tolesnę kūrinių tarpvalstybinio naudojimo ir tarptautinės veiklos plėtrą. Siekiant užtikrinti deramą vidaus rinkos veikimą, tokios išimtys ir apribojimai turėtų būti darniau apibrėžti. Jų derinimo laipsnis turėtų būti grindžiamas jų poveikiu sklandžiam vidaus rinkos veikimui.“

5. Direktyvos 2 straipsnyje numatyta:

„Valstybės narės nustato išimtinę teisę leisti arba uždrausti tiesiogiai ar netiesiogiai, laikinai ar nuolat bet kuriuo būdu ir bet kuria forma visą arba iš dalies atgaminti:

a) autoriams – savo kūrinius; <…>“

6. Tos pačios direktyvos 3 ir 4 straipsnyje numatomos ir kitos išimtinės teisės, kaip antai teisė kūrinį viešai skelbti, teisė padaryti saugomą kūrinį viešai prieinamą ir platinimo teisė.

7. Direktyvos 5 straipsnyje išdėstytos išimtys ir apribojimai. Šioje byloje atkreiptinas dėmesys į šią išimtį:

„3. Valstybės narės 2 ir 3 straipsniuose nustatytoms teisėms gali nustatyti išimtis arba apribojimus šiais atvejais, kai:

<…>

k) naudojama karikatūrai, parodijai ar pastišui;

<…>

4. Tais atvejais, kai valstybės narės atgaminimo teisei pagal šio straipsnio 2 ir 3 dalis gali nustatyti išimtį ar apribojimą, jos gali panašiai nustatyti išimtį ar apribojimą platinimo teisei, kaip nurodyta 4 straipsnyje, tokiu mastu, kurį pateisina leidžiamo atgaminimo tikslas.

5. Išimtys ir apribojimai, nustatyti šio straipsnio 1, 2, 3 ir 4 dalyse, taikomi tik tam tikrais specialiais atvejais, kuriais neprieštaraujama įprastiniam objekto naudojimui ir nepagrįstai nepažeidžiami teisėti teisių turėtojų interesai.“

B – *Nacionalinė teisė*

8. 1994 m. birželio 30 d. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (*Wet betreffende het auteursrecht en de naburige rechten betreffende het auteursrecht*) 1 straipsnyje numatyta:

„1. Tik literatūros ar meno kūrinio autorius turi teisę atgaminti kūrinį bet kokiu būdu ir bet kokia forma (tiesiogiai arba netiesiogiai, laikinai arba nuolat, visą ar iš dalies) arba leisti jį atgaminti.

Ši teisė apima, be kita ko, išimtinę teisę leisti kūrinį perdirbti arba išversti. <…>

Tik literatūros ar meno kūrinio autorius turi teisę bet kokiu būdu viešai paskelbti kūrinį, įskaitant jo padarymą viešai prieinamą taip, kad jis būtų prieinamas visuomenės nariams iš jų pasirinktos vietos ir jų pasirinktu laiku.

Tik literatūros ar meno kūrinio autorius turi teisę leisti platinti visuomenei originalą arba savo kūrinio kopijas parduodant arba kitu būdu. <…>

2. Literatūros ar meno kūrinio autorius turi neperleidžiamą neturtinę asmeninę autoriaus teisę į šį kūrinį.

Bet koks atsisakymas naudotis šia teise ateityje yra niekinis. Ši teisė taip pat apima teisę paskelbti kūrinį. <…>

Jis turi teisę į tai, kad jo kūrinys būtų gerbiamas, dėl to gali prieštarauti dėl bet kokio kūrinio pakeitimo.

Neatsižvelgiant į atsisakymą, jis išlaiko teisę prieštarauti dėl bet kokio šio kūrinio iškraipymo, išdarkymo ar kitokio pakeitimo arba bet kokio kito kūrinio pabloginimo, dėl ko gali būti įžeista jo garbė arba padaryta žala jo įvaizdžiui.“

9. Galiausiai 22 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Jeigu kūrinys buvo teisėtai paskelbtas, autorius negali drausti:

<…>

6º karikatūrų, parodijų arba pastišų, atsižvelgiant į sąžiningą naudojimą.“

II – **Faktinės aplinkybės ir pagrindinė byla**

10. Pagrindinėje byloje nagrinėjami du apeliaciniai skundai, pateikti po to, kai ieškovai pirmojoje instancijoje rėmėsi jų autorių teisės į komiksą „Suske en Wiske“ [3] pažeidimu.

11. Minėti ieškovai yra komikso istorijų apie „Suske en Wiske“ kūrėjo Willebrord Vandersteen įpėdiniai ir dvi bendrovės, įsigijusios teises į šį komiksą.

12. Atsakovai pirmojoje instancijoje buvo Johan Deckmyn, politinės partijos *Vlaams Belang* narys, ir *Vrijheidsfonds*, asociacija, teikianti šiai politinei partijai ekonominę bei materialinę pagalbą ir spausdinanti bei platinanti leidinius per įvairias žiniasklaidos priemones.

13. Per 2011 m. Gento mieste vykusį Naujųjų Metų minėjimą J. Deckmyn išdalijo kalendorius, juose jis nurodytas kaip atsakingasis leidėjas, o ant viršelio, šalia kitų detalių, buvo vienareikšmiškai pavaizduotas tuometis minėto miesto meras, apsigaubęs balta tunika ir susijuosęs trispalve Belgijos vėliava. Kaip teigia ieškovai, viršelis buvo „Suske en Wiske“ komiksams būdingos spalvos, o apatinėje piešinio dalyje ranka užrašyta: „Fré [piešinio autorius] laisva Vandersteen interpretacija“.

14. Leidinio viršelis atrodė taip:

15. Tas pats piešinys (toliau – ginčijamas viršelis) buvo panaudotas ir *Vlaams Belang* interneto svetainėje, taip pat išspausdintas tos pačios partijos leidinyje „De Strop“, platintame Gento mieste.

3 — „Suske en Wiske“ yra plačiai žinomas (ypač olandiškai kalbančioje šalies dalyje) 1945 m. sukurtas komiksas.

16. 2011 m. sausio 13 d. J. Deckmyn ir *Vrijheidsfonds* buvo iškelta byla Briuselio *Rechtbank van Eerste Aanleg* (pirmosios instancijos teismas). Ieškovai teigė, jog buvo pažeistos jų autorių teisės į vienos 1991 m. W. Vandersteen išleistos „Suske en Wiske“ komikso dalies, pavadintos „De Wilde Weldoener“ (galima versti „pasiutęs geradarys“), viršelį, kuris atrodė taip:

17. Pasak ieškovų, išdalyto kalendoriaus viršelis iš esmės sutampa su minėtos komikso dalies viršeliu, išskyrus tai, kad ginčijamame viršelyje „Suske en Wiske“ geradaris pakeistas realiu politiku, o komikse geradario dalijamus pinigus renkantys žmonės vilki burkomis arba pavaizduoti kaip nebaltaodžiai.

18. Išnagrinėjęs bylą skubos tvarka, *Rechtbank van Eerste Aanleg* 2011 m. vasario 17 d. sprendimu patenkino ieškinį; šiame sprendime jis nurodė, kad platinant kalendorių be leidimo buvo pažeistos autorių teisės, ir įpareigojo atsakovus nutraukti bet kokį kalendorių ar pakoreguoto viršelio naudojimą, taip pat skyrė 5 000 eurų baudą už bet kokį įpareigojimo nutraukti naudojimą pažeidimą, tačiau neviršijant 500 000 eurų už kiekvieną dieną, kai nesilaikoma šio įpareigojimo.

19. 2011 m. balandžio 15 d. pralaimėję bylą atsakovai apskundė šį sprendimą apeliacine tvarka Briuselio *Hof van beroep* (apeliacinis teismas); jie iš esmės teigė, kad teismas neturėjo reikiamos kompetencijos, kad *Vrijheidsfonds* nesusijęs su byla, kad nė vienas iš atsakovų pirmojoje instancijoje neturi jokio ryšio su *Vlaams Belang* interneto svetaine ir kad nė vienas iš ieškovų pirmojoje instancijoje neturėjo teisių arba neįrodė, kad jas turi, o ginčijamas viršelis yra meno kūrinys, sukurtas dailininko Fré, o ne W. Vandersteen, galiausiai jis laikytinas parodija, pastišu arba karikatūra, kaip tai suprantama pagal 1994 m. birželio 30 d. įstatymo 22 straipsnio 1 dalies šeštą pastraipą.

20. Savo ruožtu ieškovai prašė atmesti apeliacinį skundą ir pateikė priešpriešinį apeliacinį skundą, siekdami uždrausti atsakovams naudoti „Suske en Wiske“ personažų atvaizdus bet kokiu būdu ir bet kur, kur būtų panaudotas ir „Vlaams Belang“ pavadinimas. Jie tvirtina, kad ginčijamame viršelyje aiškiai atpažįstamas bendras originalaus kūrinio vaizdas, personažai Suske ir Wiske, komiksų viršelio raidžių šriftas, pavadinimas ir tipinė spalva. Be to, ginčijamame viršelyje vieni geradario dalijamus pinigus renkantys personažai vilki burkas, kiti yra nebaltaodžiai, o taip perteikiama diskriminavimo idėja. Ieškovai tvirtina, kad kai kurie kalendoriaus gavėjai iš pradžių manė, kad tai „Suske en Wiske“

leidyklos dovana. Tik atsivertę kalendorių ir į jį įsigilinę suprato, kad iš tiesų tai politinės partijos *Vlaams Belang* reklama. Taip visuomenei buvo sudarytas įspūdis, kad ieškovai rėmė *Vlaams Belang*, t. y. kraštutinės dešiniosios partijos kampaniją, o tai visiškai neatitiko tikrovės. Šitaip panaudojus originalų kūrinį buvo pažeistos jiems priklausančios neturtinės ir kūrinio naudojimo teisės. Piešiniu buvo siekiama pasišaipyti ne iš W. Vandersteen ar iš komiksų personažų, bet iš Gento mero, kūrinys neatitiko parodijai keliamų reikalavimų, kaip antai tikslo sukritikuoti, originalumo, humoristinio pobūdžio ir noro pasišaipyti iš originalaus kūrinio, būti nepainiojamam su originalu ir iš originalaus kūrinio panaudoti tik tiek ir ne daugiau formalių detalių, kiek yra būtina tam, kad būtų sukurta parodija.

III – **Prejudiciniai klausimai ir procesas Teisingumo Teisme**

21. 2013 m. balandžio 8 d. sprendimu *Hof van beroep* atmetė ieškovų prieštaravimus, grindžiamus apeliacinio skundo nepriimtinumu, sustabdė bylos nagrinėjimą ir pagal SESV 267 straipsnį Teisingumo Teismui pateikė šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar sąvoka „parodija“ yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka?

2. Jeigu taip, ar tuomet parodija turi atitikti tokias sąlygas arba turėti tokius požymius:

— būti originaliai savita (originalumas),

— būti būtent tokia, kad parodija pagrįstai negalėtų būti priskirta originalaus kūrinio autoriui,

— būti skirta pasijuokti arba išjuokti, neatsižvelgiant į tai, ar išreikšta galima kritika taikoma originaliam kūriniui arba kuriam nors kitam dalykui ar asmeniui,

— turi būti nurodytas parodijuojamo kūrinio šaltinis?

3. Ar kūrinys turi atitikti dar kokias nors sąlygas arba turėti kokių nors požymių, kad galėtų būti laikomas parodija?“

22. Komisija pateikė pastabas raštu.

23. Laikydamasis Procedūros reglamento 61 straipsnio Teisingumo Teismas pasiūlė Statuto 23 straipsnyje nurodytiems suinteresuotiems asmenims pateikti nuomonę dėl to, kokią įtaką Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punkto aiškinimui gali turėti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, ypač jos 1 straipsnis (žmogaus orumas), 11 straipsnio (saviraiškos ir informacijos laisvė) 1 dalis, 13 straipsnis (menų ir mokslo laisvė), 17 straipsnis (teisė į nuosavybę), 21 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas) 1 dalis ir 22 straipsnis (kultūrų, religijų ir kalbų įvairovė).

24. 2014 m. sausio 7 m. teismo posėdyje dalyvavo Komisija ir Belgijos Karalystė.

IV – **Analizė**

25. Pirmuoju klausimu *Hof van beroep* nori išsiaiškinti, ar Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punkte kaip išimtis įtvirtinta „parodijos“ sąvoka yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka. Antruoju ir trečiuoju klausimais, į kuriuos prašoma atsakyti tuo atveju, jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ir į kuriuos galima pateikti vieną atsakymą, *Hof van beroep* prašo Teisingumo Teismo nurodyti atitinkamus kriterijus, kuriais remiantis galima būtų nustatyti, ar kūrinys pagal minėtą straipsnį laikytinas parodija.

26. Reikia pabrėžti, kad direktyvoje numatyta, jog valstybės narės nustato išimtinę teisę leisti arba uždrausti atgaminti kūrinį (2 straipsnis) ir išimtinę teisę leisti arba uždrausti bet kokį kūrinio viešą skelbimą (3 straipsnio 1 dalis). Nepaisant to, pagal 5 straipsnio 3 dalį valstybės narės gali nustatyti įvairių šių teisių išimčių arba apribojimų, k punkte įvardijant vieną iš tokių galimų išimčių („naudojant karikatūrai, parodijai ar pastišui“). Belgijos teisės aktų leidėjas pasinaudojo šia galimybe ir šią išimtį įtraukė į minėto 1990 m. birželio 30 d. įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 6 punktą.

A – *Preliminarios pastabos*

27. Prieš atsakant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktus klausimus dėl „parodijos“ sąvokos aiškinimo pagal Direktyvą 2001/29 man atrodo svarbu aptarti tai, ko Teisingumo Teismo *nėra* klausiama.

28. Pirma, Teisingumo Teismo neklausiama, kokia yra sąvokos „neturtinė teisė“ apimtis, nes akivaizdu, kad šis intelektinės nuosavybės aspektas nepatenka į direktyvos taikymo sritį. Direktyvos 2001/29 19 konstatuojamojoje dalyje aiškiai numatyta, kad „neturtinių teisių turėtojai turėtų naudotis šiomis teisėmis pagal valstybių narių įstatymus ir Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, PINO autorių teisių sutarties ir PINO atlikimų ir fonogramų sutarties nuostatas. Tokios neturtinės nuostatos [Tokios neturtinės teisės] nepatenka į šios direktyvos taikymo sritį.“ [4] Todėl tik nacionalinis teismas turi nuspręsti, ar buvo, ar nebuvo pažeistos neturtinės teisės.

29. Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat neklausia, kaip šiuo atveju galėtų būti taikoma „triguba sąlyga“ (taip pat vadinama „trijų pakopų testu“), kuri bendrai numatyta direktyvos 5 straipsnio 5 dalyje ir pagal kurią išimtis parodijai taikoma „tik tam tikrais specialiais atvejais, kurie neprieštarauja įprastiniam kūrinio ar kito objekto naudojimui ir nepagrįstai nepažeidžia teisėtų teisių turėtojų interesų“. Patikrinti, ar tokiu atveju, kuris nagrinėjamas pagrindinėje byloje, tenkinamos visos numatytos sąlygos, taip pat turi nacionalinis teismas.

30. Galiausiai prašymą priimt prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neklausia ir apie Belgijos įstatyme numatytos išlygos, pagal kurią leidžiama numatyti parodijos išimtį, „atsižvelgiant į sąžiningą naudojimą“, taikymo sritį.

31. Tai aptaręs turiu tik nurodyti, kad toliau išdėstyti atsakymai į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimus pateikti neatsižvelgiant (turiu tai pabrėžti) į tai, kaip nacionalinis teismas, spręsdamas ginčą pagrindinėje byloje, aiškins ką tik aptartas teisines kategorijas.

B – *Pirmasis prejudicinis klausimas*

32. Pirmuoju prejudiciniu klausimu *Hof van beroep* siekia išsiaiškinti, ar „parodijos“ sąvoka yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka.

33. Panašu, kad pats *Hof van beroep* yra linkęs manyti, kad šią sąvoką reikia aiškinti kaip autonomišką sąvoką, siekiant vienodai taikyti Sąjungos teisę ir lygybės principą, taip pat todėl, kad sąvokos „parodija“ reikšmei apibrėžti nėra aiškios nuorodos į valstybių narių teisę. Komisija ir Belgijos Karalystė pritaria nuomonei, kad „parodijos“ sąvoka turi būti aiškinama vienodai ir autonomiškai, nors abi teigia, kad valstybės narės turi tam tikrą diskreciją.

4 — Pagal Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos 6bis straipsnio 1 dalį autorius turi teisę „prieštarauti bet kokiam [kūrinio] iškraipymui, išdarkymui ar kitokiam pakeitimui, taip pat bet kokiam kitam autoriaus garbei ar reputacijai galinčiam padaryti žalos kėsinimuisi į kūrinį“. Apie neturtines teises žr. W. Grosheide „Moral rights“: E. Derclaye *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, Cheltenham: Edward Elgar 2009, p. 242–266, ir S. von Lewinski, „International Copyright Law and Policy“, Oksfordas: OUP 2008, p. 133–137.

34. Aš irgi pritariu šiai nuomonei. Direktyvoje terminas „parodija“ neapibrėžiamas, tačiau taip pat aiškiai nenurodoma jo apibrėžties ieškoti valstybių narių teisėje.

35. Remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, siekiant užtikrinti vienodą Sąjungos teisės taikymą ir lygybės principą, kai Sąjungos teisės nuostatoje nėra tiesioginės nuorodos į valstybių narių teisę nuostatos reikšmei ar taikymo sričiai nustatyti, nuostata turi būti aiškinama autonomiškai ir vienodai, atsižvelgiant į tos nuostatos kontekstą ir tikslą, kurio siekiama tuo teisės aktu [5]. Iš to galima spręsti, kad direktyvos 5 straipsnio 3 dalies k punkte vartojama „parodijos“ sąvoka yra autonominė Sąjungos teisės sąvoka.

36. Šią išvadą patvirtina ir pačios direktyvos tikslas, nes ja, kaip galima spręsti iš direktyvos pavadinimo, siekiama suderinti tam tikrus autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje aspektus. Būtent šiuo tikslu direktyvoje, pagal 32 konstatuojamąją dalį, atsižvelgiant į skirtingas valstybių narių teisės tradicijas ir siekiant užtikrinti vidaus rinkos veikimą, numatomas išsamus atgaminimo teisės ir viešo paskelbimo teisės išimčių ir apribojimų sąrašas. Toje pačioje 32 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad valstybės narės „turėtų laikytis nuoseklaus šių išimčių ir apribojimų taikymo“.

37. Šios išvados reikšmės nepaneigia tai, kad direktyvos 5 straipsnio 3 dalies k punkte numatyta išimtis yra neprivaloma ir valstybės narės gali pačios spręsti, ar nori numatyti karikatūrų, parodijų ir pastišų išimtį. Kaip Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs dėl direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punkte numatytos taip pat neprivalomos išimties, „aiškinimas, pagal kurį tokią vienodą, Sąjungos teisėje numatytą išimtį nustačiusios valstybės narės <...> turi laisvę nenuosekliai ir nevienodai nustatyti parametrus, kurie kiekvienoje valstybėje narėje gali būti kitokie, prieštarautų minėtos direktyvos tikslui“ [6].

38. Galiausiai reikia pabrėžti, kad jei direktyvoje, kaip šiuo atveju, nenumatyti pakankamai išsamūs kriterijai, skirti iš jos kylantiems įpareigojimams apibrėžti, Sąjungos teisės „autonomiškos sąvokos“ pobūdis nereiškia, kad valstybės narės negali turėti plačios sprendimo laisvės numatyti tokius kriterijus [7].

39. Dėl išdėstytų priežasčių siūlau Teisingumo Teismui į pirmąjį užduotą klausimą atsakyti, kad „parodijos“ sąvoka yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka.

C – *Antrasis ir trečiasis prejudiciniai klausimai*

40. Teigiamai atsakius į pirmąjį klausimą, reikia pereiti prie likusiųjų. Reikia priminti, kad antruoju klausimu siekiama išsiaiškinti galimus tam tikro kūrinio požymius arba būtinąsias sąlygas, kurias kūrinys turi atitikti, kad būtų pripažintas „parodija“ su visomis autorių teisių taikymui atsirandančiomis pasekmėmis. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori išsiaiškinti, ar, be jo siūlomų požymių ir sąlygų, reikėtų atsižvelgti į dar kokius nors požymius ir sąlygas. Todėl manau, kad šiuos du klausimus galima sujungti į vieną.

41. Šiuo atžvilgiu iš karto reikia pabrėžti, kad Komisija siūlo „parodijos“ sąvoką aiškinti kaip direktyvos saugomo kūrinio imitaciją, kuri nėra nei karikatūra, nei pastišas ir sukurta humoristiniais tikslais ar siekiant pasišaipyti. Konkrečiau kalbant, nė vienas *Hof van beroep* antrajame klausime nurodytas požymis, Komisijos nuomone, nebūtų būtinas elementas šiai sąvokai apibrėžti, nors pripažįstama ypatinga humoristinio ir pašaipos elemento svarba.

5 — Sprendimo *Padawan* (C-467/08, EU:C:2010:620) 32 punktas; Sprendimo *Ekro* (327/82, EU:C:1984:11) 11 punktas; Sprendimo *SENA* (C-245/00, EU:C:2003:68) 23 punktas; Sprendimo *A* (C-523/07, EU:C:2009:225) 34 punktas.

6 — Sprendimo *Padawan* (EU:C:2010:620) 36 punktas.

7 — Sprendimo *Painer* (C-145/10, EU:C:2011: 798) 101–103 punktai; Sprendimo *SENA* (EU:C:2003:68) 38 punktas; Sprendimo *Komisija / Belgija* (C-433/02, EU:C:2003:567) 19 punktas.

42. Savo ruožtu Belgijos Karalystė, teikdama pastabas žodžiu, nenurodė, kad apibrėžiant „parodiją“ būtų svarbus „parodijos“, „karikatūros“ ir „pastišo“ atskyrimas, nes visos trys sąvokos yra per daug panašios, kad jas būtų galima atskirti. Parodija yra direktyvos saugomo kūrinio imitacija, sukurta siekiant pasišaipyti, tačiau imitacija turėtų būti tokia, kad nebūtų painiojama su originaliu kūriniu. Parodija, kaip Sąjungos teisės sąvoka, neapima „sąžiningo naudojimo“ sąvokos, kuri gali būti pasitelkta nacionaliniu lygiu ir yra naudojama Belgijos teisėje, tad turi būti įvertinta valstybių narių, nors valstybių narių diskreciją riboja Sąjungos teisė, konkrečiai kalbant, pagrindinės teisės ir trys reikalavimai, numatyti direktyvos 5 straipsnio 5 dalyje.

43. Tai išdėsčius reikia paminėti, kad direktyvos 5 straipsnio 3 dalies k punktas aiškintinas atsižvelgiant į gerai nusistovėjusią su direktyvos 5 straipsniu susijusią Teisingumo Teismo praktiką. Pagal šią teismo praktiką 5 straipsnyje išvardyti reikalavimai paprastai turi būti aiškinami siaurai, nes juose numatyta bendrosios direktyvos nuostatos išimtis, pagal kurią autoriaus teisių turėtojas turi duoti leidimą bet kokiam saugomo kūrinio atgaminimui [8]. Šis reikalavimas aiškinti siaurai kyla ir iš istorinio šios teisės nuostatos konteksto; Taryba šią nuostatą kartu su kitomis išimtimis įtraukė vykstant teisėkūros procedūrai tam, kad patenkintų kai kurių valstybių narių reikalavimus įtraukti tam tikrą skaičių papildomų griežtai apibrėžtų nuostatų [9].

44. Nepaisant to, kas išdėstyta, reikia turėti omenyje, kad Teisingumo Teismo praktika visiškai nevienareikšmė ir palieka daug erdvės kiekvienos išimties specifikai įvertinti. Taigi, Teisingumo Teismas teigiamai vertino didelę valstybių narių diskreciją įtvirtinti direktyvos 5 straipsnio 3 dalies e punkte numatytą išimtį [10]. Be to, Teisingumo Teismas nurodė, kad aiškinant išimtis reikia užtikrinti, kad nenukentėtų jų veiksmingumas [11].

45. Todėl, remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, „parodijos“ sąvoka, kaip visos Sąjungos teisės sąvokos, turi būti aiškinama remiantis jų įprasta reikšme bendrinėje kalboje, tuo pačiu metu atsižvelgiant į kontekstą, kuriam esant jos pavartotos, ir teisės aktų, kuriuose įtvirtintos, tikslus [12].

46. Remiantis aplinkybe, kad su „parodija“ susijusi išimtis minima ne viena, o atvirkščiai, kaip viena iš trijų viena po kitos nenutrūkstamai nurodytų kategorijų („karikatūrai [13], parodijai ar pastišui [14]“), nemanau, kad nagrinėjamu atveju būtų itin tikslinga šias sąvokas lyginti vieną su kita. Konkrečiu atveju autoriaus kūrinio priskyrimas prie vienos iš kategorijų gali kelti sunkumų, kai jos nekonkuruoja tarpusavyje. Todėl nemanau, kad būtina toliau bandyti šių sąvokų atskirti, nes akivaizdu, kad visų šių sąvokų rezultatas yra tas pats – taikoma išimtis originalaus kūrinio autoriaus teisėms, t. y. kūrinio, kuris tam tikru būdu pakartotas, galima sakyti, išvestiniame kūrinyje.

8 — Sprendimo *Auto Infopaq International* (C-302/10, EU:C:2012:16) 27 punktas; Sprendimo *Painer* (C-145/10, EU:C:2011:798) 109 punktas; Sprendimo *Infopaq International* (C-5/08, EU:C:2009:465) 56 ir 57 punktai; Sprendimo *Football Association Premier League ir kt.* (C-403/08 ir C-429/08, EU:C:2011:631) 162 punktas; Sprendimo *Luksan* (C-277/10, EU:C:2012:65) 101 punktas.

9 — Europos Sąjungos Taryba „Position commune arrêtée par le Conseil en vue de l'adoption de la directive du Parlement européen et du Conseil sur l'harmonisation de certains aspects du droit d'auteur et des droits voisins dans la société de l'information“, *Exposé des motifs du Conseil*, 9512/1/00 REV 1 ADD 1, 35 dalis.

10 — Sprendimo *Painer* (EU:C:2011:798) 100 ir 101 punktai.

11 — Sprendimo *Football Association Premier League ir kt.* (EU:C:2011:631) 163 punktas.

12 — Sprendimo *Probst* (C-119/12, EU:C:2012:748) 20 punktas; Sprendimo *Content Services* (C-49/11, EU:C:2012:419) 32 punktas.

13 — „Satyrinis piešinys, kuriame iškraipomi kieno nors bruožai arba išvaizda. Meno kūrinys, kuriuo pajuokiamas ar pašiepiamas pasirinktas objektas“. Karališkoji ispanų kalbos akademija, „Diccionario de la Lengua Española“, Posuelo de Alarkonas: Espasa Calpe, 22-asis leidimas, 2001. Čia ir toliau nesiremiu apibrėžimais, susijusiais su muzikos sritimi.

14 — „Imitacija arba plagiatas, sukuriamas paimant tam tikrus menininko kūrinio elementus ir juos apjungiant taip, kad atrodytų kaip atskiras kūrinys“. Karališkoji ispanų kalbos akademija, „Diccionario de la Lengua Española“, Posuelo de Alarkonas: Espasa Calpe, 22-asis leidimas, 2001.

47. Tai išdėsčius ir toliau aptariant klausimą, ką reiškia žodis „parodija“, būtų naudinga pradėti nuo žodynuose pateikiamos šios sąvokos apibrėžties. Taigi, ispaniškai „parodija“ reikštų tiesiog „pašaipią imitaciją“ [15], beveik identiškai apibrėžiama ir prancūziškai: „imitation burlesque (d'une œuvre sérieuse)“ [16]. Vokiškai parodija aiškinama kaip „komische Umbildung ernster Dichtung; scherzh[afte] Nachahmung <…>“ [17], nyderlandų k. „grappige nabootsing om iets bespottelijk te maken“ [18] ir galiausiai angliškai: „A prose, verse or (occas[ionally]) other artistic composition in which the characteristic themes and the style of a particular work, author, etc. are exaggerated or applied to an inappropriate subject, esp[ecially] for the purposes of ridicule …“ [19].

48. Palyginus šiuos apibrėžimus matyti ne tik bendra etimologija [20] (graikiškas žodis παρώδία) [21], bet ir sutampantys pagrindiniai sąvokos reikšmės elementai. Šie bendrieji elementai yra dviejų rūšių: viena vertus, tai, galima sakyti, struktūriniai požymiai, kita vertus – funkciniai požymiai. Žiūrint schematiškai, parodija pagal savo struktūrą yra imitacija, pagal funkciją – „pajuoka“. Aptarsiu šiuos požymius atskirai.

1. Struktūriniai parodijos požymiai

49. Tuo požiūriu, kurį vadinu „struktūriniu“, parodija yra kartu ir *kūrinys*, ir *kopija*.

50. Parodija visada yra daugiau ar mažiau *kopija*, nes toks autoriaus kūrinys niekada nebus šimtu procentų originalus. Atvirkščiai, parodija „pasiskolina“ ankstesnio autoriaus kūrinio elementus (nesvarbu, ar šis savo ruožtu buvo originalus, ar ne), kurie iš principo nėra antraeiliai ar nebūtini; atvirkščiai, šie elementai, kaip matysime, yra esminiai kūrinio prasmei. Ankstesnis kūrinys, kurio kai kurie elementai kopijuojami, turi likti „atpažįstamas“ auditorijai, kuriai parodija skirta. Tai yra parodijos, kaip autoriaus kūrinio, reikalavimas. Šia prasme parodija visada yra tam tikra duoklė originaliam kūriniui ar jo pripažinimas.

51. Be abejo, parodija visada kartu yra ir *kūrinys*. Didesnis ar mažesnis originalaus kūrinio pakeitimas jau priklauso nuo parodijos autoriaus talento. Iš tiesų pats parodijos autorius labiausiai suinteresuotas, kad „jo“ parodija nebūtų painiojama su originalu, net jeigu jis yra abiejų kūrinių autorius.

52. Tačiau akivaizdu, kad problema kyla tokiu atveju, kurį iš principo reikia išnagrinėti; tai yra atvejis, kai parodijos ir parodijuojamo kūrinio autoriai nesutampa. Tai tikrai kebli situacija. Kalbu ne apie meno teoriją, į kurią, akivaizdu, man nepriklauso gilintis, bet apie autorių teisių sritį. Vien pažvelgus į intelektinės nuosavybės teisę – ar tarptautiniu, ar atskirų valstybių narių lygiu – galima matyti su šia problema susijusių klausimų įvairovę ir svarbą [22].

15 — Karališkoji ispanų kalbos akademija, „Diccionario de la Lengua Española“, Posuelo de Alarkonas: Espasa Calpe, 22-asis leidimas, 2001. Nevartoju su muzika susijusių apibrėžimų.

16 — J. Rey-Debove ir A. Rey (leid.), „Le Nouveau Petit Robert“, Paryžius, *Dictionnaires Le Robert*, 1993.

17 — Dudenredaktion, „Duden“, Manhaimas, Dudenverlag, 25-asis leidimas, 2010.

18 — *Van Dale online*, www.vandale.nl.

19 — L. Brown (leid.) „Shorter Oxford English Dictionary“, Oksfordas: OUP, 6-asis leidimas, 2007.

20 — Visomis direktyvos kalbinėmis versijomis šio žodžio kilmė ta pati. Bulgariškai: „пародията“ čekiškai: „parodie“, daniškai: „parodi“, vokiškai: „Parodien“, estiškai: „paroodias“, graikiškai: „παρωδία“, angliškai: „parody“, prancūziškai: „parodie“, kroatiškai: „parodije“, itališkai: „parodia“, latviškai: „parodijās“, lietuviškai: „parodija“, vengriškai: „paródia“, maltietiškai: „parodija“, nyderlandų k.: „parodieën“, lenkiškai: „parodii“, portugališkai: „paródia“, rumuniškai: „parodierii“, slovakiškai: „paródie“, slovėniškai: „parodija“, suomiškai: „parodiassa“, švediškai: „parodi“.

21 — Šis terminas minimas jau Aristotelio „Poetikoje“: Aristotelis „Poetika“ (J. García Bacca, vertėjas ir redaktorius), Meksikas: UNAM 1946, 1448 m.

22 — Dėl lyginamųjų išimčiai skirtų studijų žr. K. Mauch „Die rechtliche Beurteilung von Parodien im nationalen Urheberrecht der Mitgliedstaaten der EU“, Frankfurtas prie Maino, Peter Lang, 2003; D. Mendis ir M. Kretschmer „The Treatment of Parodies under Copyright Law in Seven Jurisdictions“, Niuportas, Intelektinės nuosavybės biuras, 2013/23; H. Ruijsenaars „Comic-Figuren und Parodien: Ein Urheberrechtlicher Streifzug – Teil II: Beurteilungskriterien für die zulässige Parodie“, GRUR Int 1993, 918.

53. Sąjungos teisės, kurioje šia direktyva buvo siekiama suvienodinti tam tikrus autorių teisių informacinėje visuomenėje aspektus, požiūriu kyla konkretus klausimas: kokia sprendimo laisvė dėl parodijos sąvokos gali ir turi būti paliekama numačius tokio pobūdžio neprivalomą išimtį.

54. Man atrodo aišku, kad priminus struktūrinius požymius, kuriuos įvardijau kaip būtinus, Sąjungos teisėje paliekama daug aspektų, kurie turi būti nustatyti valstybių narių, kur ši išimtis taikoma, teisės sistemose ir dėl kurių galiausiai turi spręsti šių valstybių teismai.

55. Todėl, kalbant konkrečiau, valstybės narės pačios sprendžia, ar parodija turi pakankamai kūrybinių elementų, palyginti su parodijuojamu kūriniu, ar ją greičiau būtų galima vadinti originalo kopija su nereikšmingais pakeitimais. Šioje srityje nacionaliniai teismai remiasi įvairiais kriterijais [23], pavyzdžiui, ar tariama parodija gali būti supainiota su originaliu kūriniu [24], ar išlaiko pakankamą „atstumą“, palyginti su originaliu kūriniu, kad pastarojo charakteristikos būtų nublankusios [25], arba ar kuriant parodiją nebuvo panaudota daugiau originalaus kūrinio elementų nei būtina [26].

56. Manau, kad šie ir kiti konkretūs kriterijai, taikomi nustatyti, ar konkrečiu atveju kalbame apie parodiją, kaip ji suprantama pagal Direktyvą 2001/29, turi būti priskirti diskrecijai, kuri direktyvoje paliekama valstybėms narėms, kaip numatyta direktyvos 32 konstatuojamojoje dalyje, tai yra, kad nustatant išimčių sąrašą atsižvelgiama į skirtingas valstybių narių teisės tradicijas.

57. Užduodamas antrąjį klausimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas įvardijo galimus kriterijus, kurie padėtų nustatyti, ar tam tikras kūrinys yra parodija. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, ir kiek tai susiję su analizuojamu „struktūriniu“ aspektu, turėtų pakakti toliau pateikto atsakymo. Iš tiesų, kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, parodija turi „būti originaliai savitas“ kūrinys, o tai savaime reiškia, kad ji neturi būti painiojama su originalu. Be to, taip pat remdamasis Komisijos išdėstyta pozicija manau, kad Sąjungos teisės požiūriu nė vienas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo siūlomų „struktūrinių“ kriterijų negali būti laikomas būtinais ar esminiais šios sąvokos apibrėžties elementais.

58. Taigi, kalbant apie „struktūrinį“ aspektą, pabrėžtina, kad parodijai turi būti būdinga tam tikra pusiausvyra tarp imitacinių ir originalių elementų, remiantis principu, kad neoriginalių elementų įtraukimas turi būti skirtas tikslui pasiekti, dėl kurio parodija kuriama. Tačiau taip jau pereiname prie „funkcinio“ parodijos aspekto.

2. „Funkcinis“ parodijos aspektas

59. Nagrinėjant šį aspektą reikia aptarti tris klausimus. Pirma, klausimą, susijusį su dviem galimais parodijos objektais, o kartu ir dviem parodijos rūšimis. Antra, klausimą susijusį su parodijos intencija, o kartu ir su „poveikiu“, kurio siekiama parodija. Ir galiausiai klausimą, susijusį su parodijos „turiniu“, kur būtent ir kyla su pagrindinėmis teisėmis susiję klausimai.

23 — Kai kurių valstybių narių teismų praktikoje šiuo klausimu numatyti kriterijai, nors pačiuose teisės aktuose parodija nėra išskirta kaip išimtis, pavyzdžiui, Vokietijoje, kur šis klausimas svarstytas atsižvelgiant į *Urheberrechtsgesetz* 24 straipsnį.

24 — Ispanijoje: 1996 m. balandžio 12 d. Karaliaus įstatyminis dekretas Nr. 1/1996 (RCL 1996, 1382), Barselonos AP (15 skyrius), 2003 m. spalio 10 d., 654/2001; Madrido AP (13 skyrius), 2000 m. vasario 2 d., 280/1998. Prancūzijoje: Cour de Cassation (1re Ch. Civ.) 1988 m. sausio 12 d., RIDA 1988, 137, 98, Cour de Cassation (1re Ch. Civ.) 1990 m. kovo 27 d., Bull civ I N° 75, p. 54, Cour d'Appel de Paris (1re Ch.) 1993 m. gegužės 11 d., RIDA 1993, 157, 340, Cours d'Appel de Versailles (1re Ch.) 1994 m. kovo 17 d., RIDA 1995, avr., 350, Cour d'Appel de Paris (1re Ch.) 2012 m. sausio 25 d., *S.A. Editrice du Monde / Société Messagerie Lyonnaise de Presse, Société Sonora Media*, TGI Paris (3ème Ch.), 2001 m. vasario 13 d., *SNC Prisma Presse et EURL Femme / Charles V. y Association Apodeline*.

25 — BGH GRUR 1994, 206 – *Alcolix*, BGH GRUR 1994, 191, 193 – *Asterix-Persiflagen*, BGH NJW 2003, 3633, 3635 – *Gies-Adler*; BGH GRUR 2000, 703, 704 – *Mattscheibe*.

26 — BGH GRUR 1971, 588, 589-590 – *Disney Parodie*. Vėlesnėje savo praktikoje BGH aiškiai atmetė šį kriterijų. BGH GRUR 2000, 703, 704 – *Mattscheibe*.

a) Parodijos objektas

60. Pirma, mano manymu, šiuo atveju tiktų aptarti sąvoką, kurią būtų galima pavadinti parodijos „objektu“ ir kuri netiesiogiai įtraukta į antrąjį klausimą, kuriuo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar parodija turi būti skirta pasijuokti arba išjuokti, „neatsižvelgiant į tai, ar galbūt išreikšta kritika taikoma originaliam kūriniui arba kuriam nors kitam dalykui ar asmeniui“.

61. Suformulavęs šią alternatyvą, *Hof van beroep* primena dvi skirtingas parodijos rūšis, skiriamas pagal tai, ar parodijos tikslas arba intencija, kurių dabar neapibrėšiu, yra nukreipti į patį originalų kūrinį („kūrinio parodija“), ar originalus parodijuojamas kūrinys yra tik intencijos priemonė, nukreipta į trečią subjektą ar trečią objektą („parodija pasitelkus kūrinį“).

62. Šios dvi galimos parodijos rūšys buvo nagrinėjamos vykstant teismo posėdžiui. Kyla klausimas, ar pagal direktyvą parodijos sąvoka apima ir vieną, ir kitą rūšį, ar, atvirkščiai, tik tą, kuri nukreipta į originalų kūrinį, tai yra, „parodijuojamą“ kūrinį siaurąja prasme.

63. Taip keliamas klausimas yra svarbus, nes pagrindinėje byloje ginčas nesusijęs su pastarąja parodijos rūšimi. Be jokios abejonės, nagrinėjamas atvejis susijęs su „parodija pasitelkus kūrinį“. Komikso viršelis buvo pakeistas siekiant perteikti idėją, niekaip nesusijusią su originaliu kūriniu, kuris nagrinėjamame piešinyje, atrodo, niekaip nevertinamas.

64. Esu linkęs manyti, kad direktyvoje pateiktos parodijos sąvokos negalima apriboti vien parodija, kuri nukreipta į originalų parodijuojamą kūrinį. Galbūt remiantis literatūros teorija galima būtų tvirtinti, kad labiau įsišaknijusi parodijos rūšis yra ta, kurios pagrindinis tikslas – dėl vienos ar kitos priežasties būti nukreiptai į originalų kūrinį. Nepaisant to, negalima paneigti, kad pateikiant įpročių, socialinę ir politinę kritiką nuo senų laikų dėl suprantamų priežasčių (efektyviai perduoti idėjas) pasitelkiamas privilegijuotas įrankis – pakeičiamas anksčiau sukurtas kūrinys, kurį visuomenė, kuriai ta kritika skirta, gana gerai atpažįsta.

65. Aišku, kad parodijos rūšis, kurią kalbiniais sumetimais vadinu „parodija pasitelkus kūrinį“, šiais laikais yra per daug gerai įsitvirtinusi mūsų „komunikacijos kultūroje“, kad ją būtų galima atmesti aiškinant direktyvoje pavartotą „parodijos“ sąvoką. Tai nurodžius tikslinga pereiti prie parodijos autoriaus siekiamo poveikio analizės.

b) Parodijos poveikis

66. Turėjome progos įsitikinti, kad įprastuose žodynų apibrėžimuose dažnai pasikartoja tyčios elementas, susijęs su poveikiu, kurio siekiama parodija, todėl imitavimas įvardijamas kaip „pasišaipymas“, „burlesque“, „komisch“ arba „scherzh[aft]“, „grappige <…> om iets bespottelijk te maken“ ir galiausiai „for the purposes of ridicule“.

67. Be abejo, parodija siekiama padaryti tam tikrą poveikį ir tai praktiškai yra būtina ankstesnio kūrinio perkūrimo pasekmė. Būtent pats toks selektyvus perteikimas, jei galima taip pavadinti, turi padaryti tam tikrą poveikį tikslinei auditorijai, net esant rizikai, kad toks perteikimas visiškai nepasiteisins.

68. Dar sudėtingesnis man atrodo klausimas, susijęs su tuo, kad dažnai tyčios arba poveikio elementas siejamas tik su „pašaipa“, „komiškumu“ ar net pokštu arba bent jau aiškinama, kad jis apima tik šiuos tris veiksmus. Ypač turint omenyje tai, kad humoristinė išraiška gali perteikti labai rimtus dalykus, arba tai, kokia svarbi – net sunku pervertinti jos reikšmę – kai kuriose iš mūsų kultūrų yra tragikomedija. Pasitelkus žinomą pavyzdį galima klausti: koks galėtų būti tam tikros viduramžių riterių romanų parodijos komiškumo lygis?

69. Bet kuriuo atveju pripažindamas, kad paprastai apibrėžiant parodijos tikslą daroma nuoroda į „pašaipą“, manau, kad valstybės turi didelę diskreciją nuspręsti, ar konkretus kūrinys gali būti laikomas parodija [27].

70. Taigi, šiuo požiūriu, kurį vadinu funkciniu, parodija yra *meninės raiškos forma* ir *saviraiškos laisvės išraiška*. Gali būti arba viena, arba kita, arba ir viena, ir kita kartu. Šiuo atveju svarbiausia yra tai, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjama byla aiškiai susijusi su saviraiškos laisve, nes ginčijamu piešiniu siekiama tariamai veiksmingiau perduoti tam tikrą politinę idėją.

c) Parodijos turinys: pagrindinių teisių poveikis

71. Būtent dabar tikslinga grįžti prie politinės idėjos, kurią buvo bandoma perteikti ant kalendoriaus viršelio, J. Deckmyn dalyto Gento savivaldybės Naujųjų metų minėjime, formos ir turinio.

72. Pagrindinėje byloje šalys civilinių bylų teisme diskutavo dėl „parodijos“ sąvokos, kuri nacionalinėje teisėje numatyta kaip autoriaus teisių išimtis, apimties. Dabartiniai autoriaus teisių turėtojai, be kita ko, teigia, kad ginčijamo viršelio turinys ir idėja yra aiškūs ir nesupainiojami: originalus kūrinys pakeistas atlikus dviejų rūšių pakeitimus: pirma, „geradaris“ pakeistas politiniu veikėju, antra, geradario „dosnumo gavėjai“, kurie originale yra nesukonkretinti, siekiant perteikti *Vlaams Belang* idėją, taip pat aiškiai pavaizduoti kaip imigrantai ar bent šalyje gyvenantys „užsieniečiai“. Kadangi atlikus tokius pakeitimus originalus kūrinys tampa priemone perteikti politinę idėją, kuriai kūrinio autoriaus teisių turėtojai visiškai teisėtai gali nepritarti ir nepritaria, kyla klausimas, ar bylą nagrinėjantis teismas, vertindamas „parodijai“ numatytą išimtį, turi atsižvelgti į minėtos politinės idėjos *turinį*.

73. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, norėdamas atkreipti Teisingumo Teismo dėmesį į ginčijamo viršelio turinį, kelia klausimą dėl kelių Chartijoje numatytų teisių. Būtent dėl šios priežasties Teisingumo Teismas paprašė Statuto 23 straipsnyje numatytų suinteresuotųjų asmenų pateikti nuomonę dėl to, kokią įtaką aiškinant“ parodijos” sąvoką gali turėti kelios Chartijoje numatytos teisės (1 straipsnis (žmogaus orumas), 11 straipsnio (saviraiškos ir informacijos laisvė) 1 dalis, 13 straipsnis (menų ir mokslo laisvė), 17 straipsnis (teisė į nuosavybę), 21 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas) 1 dalis ir 22 straipsnis (kultūrų, religijų ir kalbų įvairovė)).

74. Atsakydama į šį klausimą, Belgijos Karalystė išreiškė nuomonę, kad Chartijoje įtvirtintos pagrindinės teisės, be abejo, yra svarbios aiškinant „parodijos“ sąvoką. Ji pabrėžė, kad, laikantis kito požiūrio, autoriaus teisės gali būti laikomos saviraiškos laisvės apribojimu, kaip tai suprantama pagal Chartijos 52 straipsnį, ir pareikalavo, kad nacionalinis teismas atsižvelgtų į visas susijusias teises. Belgijos nuomone, reikia atsižvelgti ne tik į intelektinės nuosavybės teises (įskaitant neturtines teises) ir saviraiškos laisvę, bet ir į kitas Chartijoje numatytas teises, įskaitant tas, kurias savo proceso organizavimo priemonėje nurodė Teisingumo Teismas.

75. Savo ruožtu Komisija pabrėžė, kad pagal direktyvos 3 konstatuojamą dalį teisės aktų leidėjas siekė laikytis pagrindinių teisių, ypač teisės į intelektinę nuosavybę ir saviraiškos laisvę. Todėl reikėtų kartu taikyti šias dvi teises ir atrasti tinkamą jų pusiausvyrą. Direktyvą reikėtų aiškinti pirmiausia nepažeidžiant šių dviejų teisių. Taikydamas direktyvą, nacionalinis teismas turėtų atsižvelgti ir į kitas pagrindines teises.

76. Kiek civilinių bylų teismas, aiškindamas „parodijos“ sąvokos apimtį, turi atsižvelgti į pagrindines teises? Tai tikrai sudėtingas klausimas, į kurį būtina atsakyti šios išvados pabaigoje.

27 — Pvz., žr. BGH NJW 1958 – *Sherlock Holmes*; BGH NJW 1971, 2169, 2171 – *Disney-Parodie*; Cour d'Appel de Paris (2ème Ch.) 2011 m. vasario 18 d., 09/19272; Barselonos AP (15 skyrius), 2003 m. spalio 10 d., 654/2001. G. HESS „Urheberrechtsprobleme der Parodie“, Baden Badenas, Nomos, 1993, p. 134.

77. Nuo pat Teisingumo Teismo praktikos pagrindinių teisių srityje formavimo pradžios, ypač tada, kai nebuvo pagrindinių teisių deklaracijos įprasta forma, šis teismas nurodė, kad pagrindinės teisės Sąjungoje yra pripažįstamos ir užtikrinamos kaip Sąjungos teisės sistemos „bendrieji principai“. Taip iki šiol numatyta ESS 6 straipsnio 3 dalies pabaigoje. Todėl šiuo atžvilgiu būtina priminti tai, kas išdėstyta *Internationale Handelsgesellschaft* 4 punkte, tačiau kartu tai beveik nereikalinga [28].

78. Būtent todėl, kad pagrindinės teisės Sąjungoje suprantamos kaip iš Sąjungos teisės pagrindinių principų kylanti kategorija, aiškinant Sąjungos teisę į jas atsižvelgiama kaip į bendrą kriterijų [29].

79. Todėl neturėtų stebinti, kad nusistovėjusi teismo praktika, pagal kurią antrinė Sąjungos teisė turi būti aiškinama remiantis pirmine teise, įskaitant Chartiją [30], taikoma ir tada, kai aiškinamas antrinės teisės aktas, taikomas privatiems asmenims [31] . Konkrečiai Teisingumo Teismas pabrėžė, kaip svarbu rasti tinkamą pusiausvyrą tarp skirtingų taikytinų pagrindinių teisių tais atvejais, kai jos gali konkuruoti tarpusavyje [32]. Pateikiant trumpą, bet ekspresyvų Teisingumo teismo paaiškinimą: „negali būti atvejų, kurie priskirtini Sąjungos teisei, tačiau netaikomos minėtos pagrindinės teisės“ [33].

80. Turint tai omenyje, atrodo neginčijama, kad tokiu atveju, kaip nagrinėjamasis pagrindinėje byloje, pirmoji iš Chartijos kylanti teisė, į kurią turi atsižvelgti pagrindinę bylą nagrinėjantis teismas, yra saviraiškos laisvė, numatyta Chartijos 11 straipsnio 1 dalyje. Teisingumo Teismas, remdamasis EŽTT praktika, pabrėžė svarbų saviraiškos laisvės vaidmenį demokratinėje visuomenėje [34], tokioje kaip Europos pilietinė visuomenė, ypač kai saviraiškos laisvė naudojama kaip priemonė Europos viešosios erdvės reikmėms, nesvarbu, ar Sąjungos, ar kiekvienos valstybės narės lygmeniu. Pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio 2 dalį saviraiškos laisvė turi būti užtikrinta ir tada, kai skleidžiama informacija ar idėjos piktina, kelia rūpestį ar žeidžia [35].

81. Apibendrinant reikia nurodyti, kad jeigu parodija iš tiesų atitinka minėtus reikalavimus, civilinių bylų teismas, aiškindamas parodijos sąvoką konkrečioje byloje, iš principo turi skatinti tokio pobūdžio saviraiškos laisvės įgyvendinimą. Tačiau kyla perduodamos idėjos turinio ribų problema, kuri aptariama toliau.

28 — „Atsižvelgiant į tai, <…> kad iš tiesų pagrindinės teisės yra sudėtinė bendrųjų teisės principų dalis, kurių laikymąsi užtikrina Teisingumo Teismas; kad šių teisių apsauga, nors ir kylanti iš visoms valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, turi būti užtikrinama atsižvelgiant į Bendrijos struktūrą ir tikslus; <…>“, Sprendimo *Internationale Handelsgesellschaft* (11/70, EU:C:1970:114) 4 punktas; žr. Sprendimo *Stauder* (29/69, EU:C:1969:57) 7 punktą; Sprendimo *Nold* (4/73, EU:C:1974:51) 13 punktą; Palyginkime: B-O. Bryde „The ECJ's fundamental rights jurisprudence – a milestone in transnational constitutionalism“, M. Poiares Maduro ir L. Azoulai (leid.), *The Past and Future of EU Law*, Oksfordas, Hart, 2010, p. 119; M. Kumm „Internationale Handelsgesellschaft, Nold and the New Human Rights Paradigm“, ten pat, p. 106.

29 — Šis pagrindinių teisių susiejimas su tam tikros teisės sistemos bendrųjų principų kategorija labai būdingas su Sąjungos pagrindinėmis teisėmis susijusiai doktrinai, spontaniškai siejasi su tam tikru požiūriu į pagrindines teises, kuris gali būti laikomas glūdinčiu „visoms valstybėms narėms bendrose konstitucinėse tradicijose“, kaip nurodyta ESS 6 straipsnio 3 dalyje. Remiantis šiuo supratimu, kuris plačiai paplitęs valstybėse narėse, nors jo taikymo sritis labai skirtinga, pagrindinės teisės peržengia savo pirminę „subjektyvią“ dimensiją ir lemia teisės sistemos kaip visumos supratimą. Palyginkime: R. Wahl „Lüth und die Folgen“, T. Henne ir A. Riedlinger (leid.), *Das Lüth-Urteil aus (rechts-)historischer Sicht*, Berlynas, BWV, 2005, p. 371; R. Wahl „Die objektiv-rechtliche Dimension der Grundrechte im internationalen Vergleich“, D. Merten ir H-J. Papier (leid.), *Handbuch der Grundrechte. Band I*, Haidelbergas, C. F. Müller, 2004, p. 745.

30 — Sprendimo *Komisija / Strack* (C-579/12 RX II, EU:C:2013:570) 40 punktas; Sprendimo *McDonagh* (C-12/11, EU:C:2013:43) 44 punktas; Sprendimo *Ordre des barreaux francophones et germanophone ir kt.* (C-305/05, EU:C:2007:383) 28 ir 29 punktai; Sprendimo *Klensch ir kt.* (201/85 ir 202/85, EU:C:1986:439) 21 punktas; Sprendimo *Komisija / Taryba* (218/82, EU:C:1983:369) 15 punktas.

31 — Sprendimo *Alemo-Herron ir kt.* (C-426/11, EU:C:2013:521) 30 punktas; Sprendimo *Werhof* (C-499/04, EU:C:2006:168) 31–33 punktai. Taip pat žr. generalinės advokatės Trstenjak išvados byloje *Dominguez* (C-282/10, EU:C:2011:559) 83 punktą; generalinio advokato M. Poiares Maduro išvados byloje *The International Transport Workers' Federation ir The Finnish Seamen's Union* (C-438/05, EU:C:2007:292) 29–44 punktus.

32 — Žr. Sprendimo *Promusicae* (C-275/06, EU:C:2008:54) 68 punktą; Sprendimo *Lindqvist* (C-101/01, EU:C:2003:596) 84–87 punktus ir direktyvos 31 ir 3 konstatuojamąsias dalis.

33 — Sprendimo *Åkerberg Fransson* (C-617/10, EU:C:2013:105) 21 punktas.

34 — Sprendimo *Connolly / Komisija* (C-274/99 P, EU:C:2001:127) 39 punktas; Sprendimo *Komisija / Cwik* (C-340/00 P, EU:C:2001:701) 18 punktas; EŽTT sprendimo *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, 1976 m. gruodžio 7 d., serija A Nr. 24, 49 punktas; EŽTT sprendimo *Vogt prieš Vokietiją*, 1995 m. rugsėjo 26 d., serija A Nr. 323, 52 punktas.

35 — Žr. Sprendimo *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, 1976 m. gruodžio 7 d., serija A, Nr. 24, 49 punktą; Sprendimo *Soulas ir kiti prieš Prancūziją*, 2008 m. liepos 10 d., 15948/03, 35 punktą; Sprendimą *Le Pen prieš Prancūziją*, 2010 m. balandžio 20 d., 18788/09; C. Grabenwarter „European Convention on Human Rights“, Miunchenas, C. H. Beck, 2014, 10 straipsnio 28 dalį.

82. Iš karto būtina nurodyti, kad saviraiškos laisvė demokratinėje visuomenėje niekada nėra absoliučiai „neribota“ [36], ir taip yra dėl įvairių priežasčių, susijusių ir su forma, ir su turiniu, į kurias nebūtina gilintis. Šiuo atžvilgiu pakanka prisiminti, kaip suformuluota Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio 2 dalis. Būtent todėl ir Chartijoje yra numatyta ne tik saviraiškos laisvė, bet ir kitos vertybės, kurios kartais gali su ja konkuruoti: pirmiausia – žmogaus orumas (1 straipsnis), taip pat kitos laisvės ir teisės ir, konkrečiai kalbant, draudžiama diskriminacija dėl rasės ar religijos (21 straipsnis).

83. Šios ribos paremtos Europos visuomenėje, kuri tikrai nėra istorijos ar juo labiau kultūros stokojanti visuomenė, giliai įsišaknijusiais principais [37]. Antrinėje teisėje minėti principai išdėstyti Pagrindų sprendime dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis [38].

84. Aišku, kad civilinių bylų teismas, nagrinėjantis privačių asmenų ginčą ir turintis priimti sprendimą dėl intelektinės nuosavybės teisių, neprivalo baudžiamosios teisės keliu užtikrinti tokių ribų paisymą. Civilinių bylų teismas jokiu būdu neturi pakeisti baudžiamųjų bylų teismo siekiant slopinti tokį elgesį. Tačiau taip pat reikia pasakyti, kad civilinių bylų teismas, atlikdamas savo hermeneutinį darbą, negali neatsižvelgti į tai, kad „Chartija egzistuoja“, turiu omenyje, kad ji egzistuoja ir turi tam tikrą galią ir atsižvelgiant į civilinę bylą.

85. Turėdamas omenyje pripažintiną pagrindinių teisių „buvimą“ teisės sistemoje manau, kad iš principo ir, atsižvelgiant tik į parodijos sąvoką, negalima šios sąvokos netaikyti tam tikram piešiniui vien todėl, kad juo perteikiamai idėjai nepritaria originalaus kūrinio autorius ar jis gali būti nepriimtinas didžiajai visuomenės daliai. Nepaisant to, neturėtų būti laikomi parodija – ir originalaus kūrinio, kuris panaudojamas parodijai sukurti, autoriai turi teisę tuo remtis – tie originalaus kūrinio iškraipymai, kurie savo forma ar turiniu perteikia idėją, radikaliai priešingą giliausiems visuomenės principams [39], kuriais yra grindžiama ir kuriais remiasi viešoji Europos erdvė [40].

86. Taip pat aišku, kad viešąją Europos erdvę, nors tik iš dalies, sudaro nacionalinių viešųjų erdvių, kurios nėra visiškai tapačios, visuma. Teisingumo Teismas turėjo progą įvertinti šiuos skirtumus ir jų įtaką žmogaus orumui konkrečiai byloje *Omega* [41].

87. Į klausimą, ar šiuo konkrečiu atveju atlikus originalaus kūrinio pakeitimus išlaikyta pagarba tam, ką įvardijau kaip giliausiai įsišaknijusius Europos visuomenės principus, turi atsakyti nacionalinis teismas.

88. Apibendrinant reikia nurodyti, kad civilinių bylų teismas, aiškindamas „parodijos“ sąvoką, atsižvelgdamas į tai, kiek to reikia nagrinėjamu atveju, turi remtis Chartijoje įtvirtintomis pagrindinėmis teisėmis ir nustatyti tinkamą jų pusiausvyrą, jei to reikia atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes.

36 — Sprendimo *Schmidberger* (C-112/00, EU:C:2003:333) 79 punktas; Sprendimo *Familiapress* (C-368/95, EU:C:1997:325), 26 punktas, taip pat žr. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnį.

37 — P. Häberle „Europäische Rechtskultur“, Baden Badenas, Nomos, 1994.

38 — 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis (OL L 328, p. 55).

39 — Taip pat žr., pvz., Ispanijos Konstitucinio Teismo sprendimus: STC 214/1991, 1991 m. lapkričio 11 d., ir STC 176/1995, 1995 m. gruodžio 11 d.

40 — Žr. D. M. Curtin „Civil Society and the European Union: Opening Spaces for Deliberative Democracy?“, European University Institute (leid.), *Collected Courses of the Academy of European Law 1996, VII tomas, 1 knyga*, Haga, Kluwer, 1999, p. 185.

41 — Sprendimo *Omega* (C-36/02, EU:C:2004:614) 34 punktas.

V – **Išvada**

89. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Hof van beroep* pateiktus klausimus atsakyti taip:

1. 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 5 straipsnio 3 dalies k punkte vartojama sąvoka „parodija“ yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka.

2. „Parodija“ pagal Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 3 dalies k punktą yra kūrinys, kuriame siekiant pajuokti aiškiai atpažįstami ankstesnio kūrinio elementai yra derinami su pakankamai originaliais elementais, kad parodijos nebūtų galima pagrįstai supainioti su originaliu kūriniu.

3. Aiškindamas minėtą sąvoką „parodija“ civilinių bylų teismas turi remtis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintomis pagrindinėmis teisėmis ir nustatyti tinkamą jų pusiausvyrą, jei to reikia atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes.